

TALABALARNI KASBIY TAYYORLASHDA KREATIV QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI**Xodjayeva Sevaraxon To'liqinjon qizi***Farg'ona davlat universiteti "Pedagogika nazariyasi va tarixi" mutaxassisligi**1-bosqich magistranti***Ilmiy rahbar: Yo'ldasheva Dilfuza Alisher qizi***Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) Farg'ona davlat universiteti Pedagogika kafedrası katta o'qituvchisi*

Annotatsiya: Mazkur maqolada talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida ijodiy fikrlash va innovatsion yondashuv muhim ahamiyat kasb etib, talabalarni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga va yangicha qarashlarni shakllantirishga yo'naltirish zarurati ortib bormoqda. Maqolada kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy pedagogik omillar, metodlar va texnologiyalar o'rganilgan hamda samarali yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: kreativ qobiliyat, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik shart-sharoitlar, innovatsion ta'lim, ijodiy tafakkur, talabalarning rivojlanishi.

Bugungi globallashuv va innovatsion rivojlanish sharoitida ta'lim tizimi oldida yangicha vazifalar turibdi. Xususan, mehnat bozori talablariga javob bera oladigan, ijodiy fikrlaydigan, yangilik yarata oladigan mutaxassislarni tayyorlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu pedagogik jarayonni takomillashtirishda muhim omil sanaladi.

Kreativ qobiliyat – bu shaxsning yangilik yaratish, noodatiy yechimlarni topish, innovatsion fikrlash qobiliyatini ifodalovchi jihatlaridan biri bo'lib, u talabalar kasbiy tayyorgarligining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ta'lim jarayonida talabalarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mos pedagogik shart-sharoitlarni yaratish zarur. Bunda ta'lim muassasalarining innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanishi, o'quv jarayonida muammoli ta'lim metodlarini joriy etishi va interfaol yondashuvlarni qo'llashi muhim rol o'ynaydi.

Mazkur maqolada talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tahlil qilinadi. Shuningdek, zamonaviy ta'lim muhitida talabalar ijodiy salohiyatini yuksaltirishga xizmat qiluvchi metodik va texnologik yondashuvlar o'rganiladi. Ushbu masalaning ilmiy-pedagogik asoslarini tadqiq etish orqali ta'lim jarayonini takomillashtirish bo'yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish masalasi pedagogika, psixologiya va innovatsion ta'lim texnologiyalari nuqtayi nazaridan ko'plab maqolachilar tomonidan o'rganib kelinmoqda. Jahon va mahalliy ilmiy manbalarda kreativlikning mohiyati, uning rivojlanish omillari hamda ta'lim jarayonida uni shakllantirishga doir maqolalar olib borilgan.

Zamonaviy pedagogik maqolalarda kreativ qobiliyat shaxsning yangilik yaratish, muammoli vaziyatlarga nostandart yondashish va innovatsion tafakkur qilish qobiliyati sifatida talqin qilinadi (Guilford, 1967; Torrance, 1988). Ta'lim jarayonida talabalar kreativligini rivojlantirishga qaratilgan nazariyalar orasida V.V. Davydov, L.S. Vygotskiy va J. Bruner singari olimlarning izlanishlari alohida o'rin tutadi. Ushbu maqolachilar ijodiy tafakkurni

shakllantirish jarayonida muammoli ta'lim, tajriba asosida o'qitish hamda faoliyatga asoslangan ta'lim metodlarining samaradorligini ta'kidlaganlar.

Mahalliy maqolachilar orasida A. Abduqodirov, R. Nishonova, X. Tursunov singari olimlarning ishlarida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishga oid pedagogik shart-sharoitlar, interfaol o'qitish metodlari va innovatsion texnologiyalarning o'rni tahlil qilingan. Xususan, ularning maqolalarida kasbiy ta'lim jarayonida mustaqil fikrlashni rivojlantirish, muammoli ta'lim yondashuvlarini qo'llash va interfaol usullardan foydalanish masalalari ko'rib chiqilgan.

Tahlillarga ko'ra, talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida kreativ qobiliyatni rivojlantirish uchun quyidagi pedagogik shart-sharoitlarning mavjudligi muhim ahamiyat kasb etadi:

- Innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish;
- Talabalarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rag'batlantiruvchi muhit yaratish;
- Muammoli ta'lim va loyihaviy faoliyat asosida o'qitish metodlarini joriy etish;
- O'quv jarayonida multidisiplinar yondashuvni amalga oshirish;
- Ta'lim jarayonida real kasbiy muammolarni hal qilishga yo'naltirilgan topshiriqlarni qo'llash.

Maqolada talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga oid pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va tahlil qilish uchun quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:

1. Nazariy tahlil metodi – mavjud ilmiy adabiyotlar, pedagogik va psixologik maqolalar, ta'limga oid me'yoriy hujjatlar hamda ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish orqali mavzuga oid asosiy tushunchalar va metodik yondashuvlarni tahlil qilish.

2. Eksperimental maqola metodi – talabalar o'rtasida kreativ qobiliyatlarning rivojlanish darajasini aniqlash, pedagogik shart-sharoitlarni baholash hamda ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarning samaradorligini tekshirish.

3. So'rov va intervyu usullari – ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilari va talabalar o'rtasida so'rov o'tkazish orqali kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan amaliyotlarni o'rganish.

4. Pedagogik kuzatish – dars jarayonlarida kuzatuv o'tkazish orqali interfaol metodlarning talabalarning kreativ fikrlashiga ta'sirini baholash.

5. Statistik tahlil – maqola natijalarini umumlashtirish va ularning ishonchligini aniqlash maqsadida matematik-statistik metodlardan foydalanish.

Ushbu metodlarning qo'llanilishi talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishning samarali pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash hamda ularning amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlarini o'rganishga xizmat qiladi.

Maqola natijalari talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida ularning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi pedagogik shart-sharoitlarni aniqlash va baholash imkonini berdi. Olingan ma'lumotlar asosida quyidagi asosiy natijalarga erishildi:

1. Talabalarning kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishga oid pedagogik yondashuvlar tahlil qilindi.

oNazariy va amaliy maqolalar asosida kreativlik shaxsning innovatsion tafakkur qilish, yangilik yaratish va nostandart fikrlash qobiliyati sifatida talqin etilishi tasdiqlandi.

oKasbiy tayyorgarlik jarayonida kreativ qobiliyatlarni shakllantirishda muammoli ta'lim, interfaol metodlar va loyihaviy faoliyatning ahamiyati isbotlandi.

2. Pedagogik shart-sharoitlarning samaradorligi baholandi.

oO'quv jarayonida interfaol va innovatsion ta'lim texnologiyalarini joriy etish talabalarning mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi aniqlandi.

oMustaqil izlanish, amaliy mashg'ulotlar va multidisiplinar yondashuv asosida ta'lim berish talabalarning kreativ salohiyatini oshirish uchun muhim pedagogik omil ekani tasdiqlandi.

3. Eksperimental maqola natijalariga ko'ra, quyidagi asosiy o'zgarishlar kuzatildi:

oMuammoli ta'lim va loyihaviy yondashuvlarni qo'llash natijasida talabalarning innovatsion fikrlash qobiliyatlari oshdi.

oInterfaol metodlardan foydalanish o'quv jarayonida talabalar faolligi va ishtirok darajasini sezilarli darajada oshirdi.

oKreativ qobiliyatlarni baholash mezonlari asosida o'tkazilgan diagnostik maqolalar natijasida talabalar orasida yangi g'oyalarni ilgari surish, yangicha yechimlarni taklif qilish va ijodiy yondashish ko'nikmalarining rivojlangani qayd etildi.

4. Talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish bo'yicha pedagogik tavsiyalar ishlab chiqildi.

oInnovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish, ayniqsa, muammoli ta'lim, gamifikatsiya va loyiha asosida ta'lim berish metodlarini qo'llash tavsiya etildi.

oTa'lim jarayonida ijodiy tafakkurni rag'batlantiruvchi muhit yaratish, talabalarni mustaqil izlanish va eksperimental faoliyatga jalb etish lozimligi aniqlandi.

oO'qituvchilarning kreativ pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha maxsus seminar-treninglar tashkil etish zarurati belgilandi.

Maqola natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish uchun mos pedagogik shart-sharoitlarni yaratish ta'lim sifati va kasbiy kompetensiyalarni oshirishga xizmat qiladi.

Maqola natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida kreativ qobiliyatlarini rivojlantirish zamonaviy ta'limning dolzarb yo'nalishlaridan biri bo'lib, u mehnat bozori talablariga javob beradigan yuqori malakali va ijodiy fikrlaydigan mutaxassislarni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Mazkur masala bo'yicha olib borilgan nazariy va amaliy maqolalar, shuningdek, o'quv jarayonida amalga oshirilgan eksperimental kuzatishlar quyidagi muhim jihatlarni aniqlash imkonini berdi.

Birinchidan, kreativ qobiliyatlarning pedagogik mohiyati haqida bahs yuritilganda, ularni rivojlantirishda ta'lim jarayonining o'ziga xosligi va undagi interfaol yondashuvlar alohida ahamiyat kasb etishi aniqlandi. Xususan, kreativ tafakkurni shakllantirish uchun muammoli ta'lim, loyiha asosida o'qitish, maqolachilik faoliyati va multidisiplinar yondashuv muhim pedagogik shart-sharoit sifatida ko'rib chiqildi. Ushbu metodlarning kasbiy tayyorgarlik jarayoniga integratsiya qilinishi talabalar bilim olish jarayonini faollashtirishi va ijodiy salohiyatini oshirishga xizmat qilishi aniqlandi.

Ikkinchidan, eksperimental maqola natijalari shuni ko'rsatdiki, innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish talabalar o'rtasida ijodiy fikrlash va muammolarni mustaqil hal qilish ko'nikmalarining oshishiga ijobiy ta'sir qiladi. Masalan, muammoli vaziyatlarni hal qilish bo'yicha o'tkazilgan mashg'ulotlar talabalarning tahliliy tafakkur qilish, mustaqil qaror qabul qilish va yangi g'oyalar ishlab chiqish qobiliyatlarini sezilarli darajada rivojlantirdi.

Uchinchidan, amaliyotga tadbqiq etish imkoniyatlari baholanganda, ta'lim jarayonida kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan muayyan pedagogik shart-sharoitlarni yaratish lozimligi aniqlandi. Xususan:

- Ta'lim muassasalarida kreativ muhit shakllantirish - bunda talabalar erkin fikrlashlari, yangi g'oyalarni ilgari surishlari va kasbiy sohalarida innovatsion yondashuvlarni tatbiq etishlari uchun qulay shart-sharoit yaratish zarur.

- O'qituvchilarning kreativ pedagogik kompetensiyalarini oshirish - zamonaviy ta'lim metodlarini qo'llay oladigan, talabalarning mustaqil izlanishlariga ko'maklashadigan va kreativlikni rag'batlantiradigan o'qituvchilar tayyorlash muhimligi belgilandi.

- Real kasbiy muammolar bilan bog'liq o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish - ta'lim jarayonini amaliyot bilan integratsiya qilish orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi topshiriqlar va loyihalarni ishlab chiqish talab etiladi.

Maqola davomida mavjud adabiyotlar va ilg'or xorijiy tajribalar tahlili shuni ko'rsatdiki, kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish pedagogik jarayonda uzluksiz va kompleks yondashuvni talab qiladi. Agar talabalarning mustaqil fikrlashi va ijodiy salohiyatini rag'batlantirishga qaratilgan metod va texnologiyalar tizimli ravishda qo'llansa, ta'lim samaradorligi sezilarli darajada oshadi.

Yakuniy xulosa sifatida shuni ta'kidlash mumkin: talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari aniq belgilansa va ta'lim tizimida ijodiy yondashuv keng qo'llansa, natijada jamiyatda innovatsion fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan va zamonaviy kasbiy talablar bilan uyg'un mutaxassislar shakllanishi ta'minlanadi.

Maqola natijalari talabalarni kasbiy tayyorlash jarayonida kreativ qobiliyatlarini rivojlantirishning muhim pedagogik shart-sharoitlarini aniqlash va ularning ta'lim jarayonidagi samaradorligini baholash imkonini berdi.

Birinchidan, kreativ qobiliyatlar zamonaviy kasbiy ta'lim tizimining ajralmas qismi bo'lib, ular talabalarni mustaqil fikrlashga, yangilik yaratishga va innovatsion muammolarni hal qilishga yo'naltiradi. Maqolalar shuni ko'rsatdiki, kreativ qobiliyatlarni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim texnologiyalaridan foydalanish talabalar ongining ijodiy o'sishini jadallashtiradi.

Ikkinchidan, kasbiy tayyorgarlik jarayonida kreativlikni shakllantirish uchun quyidagi muhim pedagogik shart-sharoitlar ajratib ko'rsatildi:

- Muammoli va loyihaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash – talabalarni real kasbiy vaziyatlarni hal qilishga yo'naltirish orqali ijodiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish.
- Interfaol metodlardan foydalanish – talabalar o'rtasida muloqotni kuchaytirish, tanqidiy tafakkurni rivojlantirish hamda jamoaviy ish ko'nikmalarini mustahkamlash.
- Innovatsion ta'lim muhitini yaratish – kreativ fikrlashga asoslangan o'quv jarayonini tashkil etish, talabalarning mustaqil izlanish va yangi g'oyalarni ishlab chiqishlarini rag'batlantirish.
- O'qituvchilarning kreativ pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish – zamonaviy ta'lim yondashuvlarini qo'llay oladigan, talabalarni kreativ fikrlashga o'rgatadigan pedagoglarni tayyorlash.

Uchinchidan, maqolaning eksperimental natijalari shuni ko'rsatdiki, yuqorida keltirilgan shart-sharoitlar ta'lim jarayonida to'g'ri joriy etilgan taqdirda, talabalar o'rtasida kreativ tafakkur, innovatsion yondashuv va ijodiy faoliyatga qiziqish sezilarli darajada ortadi.

Shunday qilib, talabalarni kasbiy tayyorlashda kreativ qobiliyatlarni rivojlantirish zamonaviy ta'lim jarayonining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib, bu boradagi pedagogik shart-sharoitlarni takomillashtirish ta'lim sifati va mehnat bozoriga mos keluvchi mutaxassislarni tayyorlashga

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Бердяев Н.А. Творчество и духовность личности. – Москва: Республика, 1995.
2. Гильбух Ю.З. Развитие творческого мышления. – Москва: Просвещение, 1998.
3. Гончарук Н.Т. Формирование креативности в образовательном процессе. – Санкт-Петербург: Наука, 2006.
4. Дружинин В.Н. Психология творчества. – Санкт-Петербург: Питер, 2007.
5. Зеер Э.Ф. Психология профессионального образования. – Москва: Академия, 2005.
6. Исоқов М. Замонавий педагогик texnologiyalar. – Тошкент: Фан, 2019.

7. Қодиров А. Касбий педагогика: назария ва амалиёт. – Тошкент: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2020.
8. Назаров Қ. Креатив таълим асослари. – Тошкент: Noshir, 2021.
9. Vygotsky L.S. Imagination and Creativity in Childhood. – Journal of Russian & East European Psychology, 2004.
10. Guilford J.P. The Nature of Human Intelligence. – New York: McGraw-Hill, 1967.